

4. Бондар В. І. Дидактика. Ефективні технології навчання студентів. К. : Вересень, 1996. – 129 с.

5. Деркач А., Зазыкин В. Акмеология: учеб. Пособие. СПб. : Питер, 2003. – 256 с.

REFERENCES

1. Antonova, O. Ye. (2015). *Pedahohichni tekhnolohii ta yikh klasyfikatsiia yak naukova problema*. [Pedagogical technologies and their classification as a scientific problem]. Kyiv.

2. Arkhyrova, S. P. (2010). *Stanovlennia profesionalizmu sotsialnykh pratsvnykiv z akmeolohichnykh pozysii*. [Formation of professionalism of social workers from acmeological positions]. Kyiv.

3. Bohdanova, I. M. (1998). *Modulnyi pidkhid do profesiino-pedahohichnoi pidhotovky vchytelia*. [Modular approach to teacher training]. Odesa.

4. Bondar, V. I. (1996). *Dydaktyka. Efektyvni tekhnolohii navchannia studentiv*. [Didactics. Effective student learning technologies]. Kyiv.

5. Derkach, A., Zazikyn, V. (2003). *Akmeolohiia*. [Acmeology]. Pyter.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОСАДЧУК Наталія Петрівна – аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: культурологічна підготовка майбутніх офіцерів радіотехнічних спеціальностей на засадах акмеологічного підходу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OSADCHUK Nataliia Petrivna – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy of Ivan Franko Zhytomyr State University.

Circle of scientific interests: cultural education and training prospective commissioned officers of radio engineering specialties on the principles of acmeological approach.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2019 р.

УДК 37.091.3:78(075)8

DOI:10.36550/2415-7988-2019-1-185-215-220

ТВЕРДОХЛІБ Сергій Сергійович – аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3750-6553>
e-mail: grey.art91@gmail.com

КРИТЕРІЙ, ПОКАЗНИКИ І РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі впровадження концепції Нової української школи та художньо-естетичного виховання молоді увага науковців і педагогів-практиків зосереджується на формуванні фахових компетентностей учителів мистецьких спеціальностей. За такого підходу проблема формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії та визначення критеріїв, показників і рівнів їхньої сформованості є актуальною та своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування фахових компетентностей у науковій літературі присвячено дослідження багатьох учених, зокрема Н. Бібік, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пархоменко, О. Пометун, С. Ракова, О. Савченко, С. Сисоевої, Ю. Татури, І. Ткачук та ін. Водночас аналіз публікацій засвідчує, що сьогодні в мистецькій педагогіці проблема

формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії й визначення критеріїв, показників та рівнів її сформованості не одержала наукового осмислення й практичної реалізації.

Мета статті полягає в обґрунтуванні критеріїв, показників і рівнів сформованості інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У словниково-довідниковій літературі термін «критерій» (від грец. kriterion – засіб судження, мірило) визначається як підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось [5]. Натомість поняття «показник» вужче за обсягом, оскільки показник є компонентом, складником поняття «критерій». Термін «рівень» відбиває діалектичний характер процесу розвитку певної властивості, як відношення «вищих» і «нижчих» ступенів розвитку структур будь-яких об'єктів або процесів та є показником цілісності,

системності певної якості, ступенем її розвитку.

Для нашого дослідження важливим є визначення критеріїв названої дефініції, з-поміж яких *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, творчо-імпровізаційний, операційно-діяльнісний*, та відповідних показників і рівнів.

Одним із важливих критеріїв формування інтерпретаційної компетентності є *мотиваційно-ціннісний*, який містить *мотиваційно спрямований та ціннісно-орієнтаційний показники*, визначає сутність рушійної сили, що надає динамічного імпульсу вектору теоретичного моделювання структурних та змістових особливостей інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії. Необхідно звернути увагу на співвіднесеність мети навчання та змісту підготовки майбутніх учителів хореографії, у процесі чого підвищується коефіцієнт творчого потенціалу студентської молоді. Цей критерій зумовлений зацікавленістю до постановочно-інтерпретаційної роботи й визначається усвідомленням значущості формування інтерпретаційних умінь.

У контексті зазначеного *показниками* мотиваційно-ціннісного критерію вважаємо: *фахові потреби, мотиви та інтереси*.

Основними *фаховими потребами* майбутніх учителів хореографії є: потреба працевлаштування за фахом; потреба в професійному зростанні як суб'єкта фахової діяльності, саморозвитку та пізнанні нових закономірностей, явищ та процесів; потреба в результативності творчої діяльності; потреба кар'єрного зростання.

Унаслідок проведення теоретичного дослідження з'ясовано, що інтерпретаційна діяльність кожного вчителя хореографії визначається системою *фахових мотивів*. Фахові мотиви формуються безпосередньо на етапі початкового оволодіння професією і виявляють прагнення майбутнього вчителя хореографії щодо отримання високої кваліфікації з метою професійного та компетентного розв'язання завдань фахової сфери.

На нашу думку, *фаховими мотивами* майбутніх учителів хореографії є: усвідомлення потреби щодо діяльності в якості вчителя хореографії, свідоме її якісне здійснення; прагнення оволодіти професійними знаннями та сформуванню професійно важливі якості; прагнення до отримання знань, саморозвитку, високого професійного зростання; задоволення

інтелектуальних, духовних, фахових та особистісних потреб; бажання стати досвідченим учителем; мотивація досягнення успіху в хореографічній діяльності; мотивація до навчання чи роботи; мотиви вибору професії вчителя хореографії.

Очевидно, що водночас із потребами та мотивами важливим чинником мотивації для вчителів хореографії є саме *фахові інтереси*, що передбачає наявність певного інтересу та його задоволення як стимулу виникнення нових інтересів. Наявність чи відсутність інтересу може сприяти певним видам діяльності й навпаки.

Основними фаховими інтересами майбутніх учителів хореографії можна назвати: зацікавленість хореографічним мистецтвом, сценічно-виконавською майстерністю; технологіями й засобами професійної діяльності; інтерес до хореографічно-постановчої діяльності; прагнення до успіху.

З огляду на це виокремимо *ціннісно-орієнтаційний показник* мотиваційно-ціннісного критерію, що містить такі ознаки: художньо-естетичні цінності; фахове ставлення; професійну етику.

Зазначимо, що джерелом духовного збагачення та естетичного вдосконалення митця є художньо-естетичні цінності. Взаємодіючи з творами мистецтва, реципієнт набуває певний досвід, який виховує й розвиває особистість.

У процесі дослідження ціннісно-орієнтаційного показника особливої уваги потребує й професійна етика. Учитель хореографії повинен завжди бути вихованим, елегантно витонченим, уважним та цілеспрямованим. Під час уроку вчитель стає прикладом для свого учня, силою власного слова запалює його серце, стимулює мотиваційну сферу, розширює світогляд та розвиває інтелектуальну обізнаність. І саме на цьому етапі важливо не дати учню втратити інтерес до дисципліни, зуміти спрямувати його щодо розвитку моральних та фізичних якостей.

Наступним критерієм формування інтерпретаційної компетентності визначено *когнітивний критерій*, основу якого складає система знань, умінь та навичок.

На нашу думку, сутність когнітивного критерію визначається чіткою сформованістю професійних, методичних, спеціальних та загальнопрофесійних знань, творчого мислення, балетмейстерських умінь та хореографічних навичок, що на практиці сприятимуть швидкому розв'язанню проблем

та завдань професійної галузі. Показниками когнітивного критерію є *когнітивні знання, когнітивні вміння та когнітивні навички*.

На цьому етапі дослідження вважаємо за необхідне визначити особливості такого показника когнітивного критерію, як *когнітивні знання*.

На підставі проведеного теоретичного дослідження ми виокремили чотири основних показники цього критерію, а саме: загальнонаукові знання, психолого-педагогічні знання, фахові знання та методичні знання.

До *загальнонаукових знань* ми відносимо насамперед знання з фізіології. Це пояснюється тим, що, виконуючи певні рухи, учитель повинен розуміти фізіологічну динаміку цих рухів. Для розвитку еластичності м'язів варто знати їх будову, динаміку перетворення.

Психолого-педагогічні знання є базовими для кожного педагога різних галузей, адже саме вони ґрунтуються на закономірностях, чинниках, формах, способах, методах навчально-виховного процесу, на особливостях вікового та фізіологічного розвитку дітей, на соціально-психологічних особливостях педагогічного спілкування.

В основу *фахових знань* покладено тенденції розвитку хореографічного мистецтва, теорії класичного, народно-сценічного, бального та сучасного танців, базові закономірності побудови хореографічного твору, стильові особливості костюму та традиції певних епох чи культурних прошарків.

У процесі розвитку інтерпретаційної компетентності майбутні вчителі хореографії повинні оволодіти спеціальною термінологією, що в майбутньому уможливить використання фахової лексики для характеристики рухів відповідно до стилю хореографії та чистоти виконання хореографічних вправ.

З огляду на це наголосимо на значенні знань у фаховій підготовці балетмейстера. Досвід засвідчує, що неможливо коректно й логічно інтерпретувати хореографічну композицію, не використовуючи основні закономірності малюнку танцю та хореографічної драматургії. За такої ситуації вчитель повинен оперувати термінологічною базою, урахувати закономірності й тенденції постановки хореографічних номерів, приймати драматургічні рішення, дотримуватися основних канонів стилістики танцю.

Не менш важливими є знання

елективних курсів мистецьких дисциплін, зокрема музики, образотворчого та театрального мистецтва. Кожне сценічне дійство повинно бути довершеним у разі, якщо драматургія, музика та хореографія поєднуються та мають цілісне смислоутворювальне навантаження.

Для відтворення фольклорних традицій певних регіонів майбутні вчителі хореографії повинні знати історію та етнографію. Вивчення теорії музики сприяє формуванню уявлення такту, розміру, синкопованості, ладу, тональності. Користуючися цими знаннями, балетмейстер може інтерпретувати певне дійство як драматургічно, стилістично та хореографічно довершену сюжетну лінію, вплив якої на уяву глядача доповнюється хвилюваннями та емоціями, а також музичним супроводом.

Методичними знаннями вважаємо знання теорії та методики класичного, народно-сценічного, бального та сучасного танців, опанування методикою організації науково-дослідної діяльності в хореографічному колективі, знання з використання міждисциплінарного підходу в організації навчально-виховного процесу.

Поділяємо погляд, згідно з яким формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії можливо за умов: знання мети, завдань та цілей навчально-виховного процесу з хореографічної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів та закладів естетичного виховання; знання нормативно-правової бази хореографічної освіти; знання теоретичних основ навчання мистецтву танцю; знання чинних шкільних програм, методичної літератури; знання актуальних проблем розвитку хореографічної освіти; знання форм, методів, прийомів навчання в хореографічних колективах; знання основних положень теорії управління пізнавальною діяльністю школярів та їх умотивованістю до хореографічної діяльності.

Знання представляються в поняттях, судженнях, висновках, концепціях та теоріях. Загалом психологічна доктрина розглядає знання як продукт певного виду діяльності, аналізує закономірності функціонування знань, їх застосування індивідом, вплив оволодіння знаннями на психічний розвиток людей, засоби обміну знаннями, внутрішні механізми перетворення знань на переконання.

Когнітивні вміння як «підтвержені (демонстровані) здібності особистості

застосовувати знання під час розв'язання завдань зумовлена знаннями й навичками готовності людини успішно досягати свідомо поставленої мети діяльності в мінливих умовах її протікання» [3, с. 189].

Промовистим свідченням накопичення когнітивних умінь у процесі формування імпровізаційної компетентності на наше переконання є: балетмейстерські вміння; художньо-комунікативні вміння; професійно-творче мислення; хореографічно-технічні вміння.

У психологічному словнику *когнітивні навички* визначаються, як «психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, із належною точністю й швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії» [6, с. 322]. Психологи виокремлюють основні групи навичок: рухові, сенсорні, перцептивні, атенційні, мислительні, імажинативні та мовні. Також навички є необхідним компонентом когнітивних умінь.

З позиції нашого дослідження важливим критерієм інтерпретаційної компетентності вважаємо *творчо-імпровізаційний критерій*, що є фундаментальною основою формування творчо-інтерпретаційних здібностей майбутніх учителів хореографії.

Зазначимо, що важливим у практичній діяльності вчителів хореографії є сформованість механізму функціонування творчого складника процесу інтерпретації. Однак саме розуміння поняття творчості в науковій літературі багатозначне та переважно залежить від галузевої специфіки дисципліни. До того ж названу категорію не можна достовірно описати поняттєвим апаратом науки, адже її суть знаходиться поза межами логічних мислинневих операцій та взаємодіє із сенсуалістичною природою творця. Відповідно до цього більшість наукових розвідок у цій царині вважаються опосередкованими, такими, що передусім залежать від особливостей бачення науковцем картини світу, взаємодії її основних компонентів. А найдостовірнішим методом визначення дефінітивної та структурної наповненості поняття й творчо-імпровізаційного критерію вважаємо компіляцію наукових досліджень, пов'язаних із парадигмою розвитку творчості особистості.

Отже, показником творчо-імпровізаційного критерію є розвиток творчих здібностей майбутніх учителів хореографії, здатність до самореалізації в

професійній діяльності, готовність до постановчої творчості. Він визначає спрямованість педагогічно-балетмейстерської діяльності в усіх її виявленнях, відбиває пізнавальну й творчу активність та рівень її самостійності, відзначається пошуком, утвердженням і реалізацією художньо-естетичних цінностей.

Цінним у контексті нашого дослідження є *операційно-діяльнісний критерій*, який розкриває праксеологічний компонент інтерпретаційної компетентності та дозволяє охарактеризувати практичну здатність майбутніх учителів хореографії успішно застосовувати набуті знання і вміння в процесі роботи з дитячими хореографічними колективами. Зміст цього критерію передбачає професійний досвід, професійну поведінку, здатність успішно працювати хореографом і художнім керівником дитячого хореографічного колективу.

На підставі сказаного виокремимо шість показників операційно-діялісного критерію, а саме: *організаційно-управлінський; дослідницький; технологічний; сценічно-виконавський; комунікативний та виконавську майстерність*.

Операційно-діялісному критерію формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії притаманна здатність використовувати хореографічні знання, уміння й навички під час постановки хореографічних композицій і втілення хореографічних ідей. Показниками цього критерію є сформованість професійних умінь (організаційно-управлінських, комунікативних, методичних, творчо-імпровізаційних, художньо-постановчих, сценічно-виконавських); оволодіння методами, способами й досвідом самостійного розв'язання професійних завдань; уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз й самооцінку результатів художньо-творчої діяльності.

Очевидно, що від дій та операцій, які виконує балетмейстер, залежить успішність інтерпретування хореографічної ідеї. Саме тому вважаємо за доцільне зауважити, що операційно-діялісний критерій передбачає практичне втілення хореографічної ідеї, методичні вміння та навички фахової підготовки (організаційні, дослідницькі, технологічні, виконавські, комунікативні, репетиційно-постановчі), досвід фахової та творчої діяльності.

Розробка та діагностика критеріїв формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії

безпосередньо пов'язана із з'ясуванням рівнів розвитку об'єкта дослідження. Рівневий підхід уможливує розгляд будь-якого процесу розвитку інтерпретаційної компетентності як перехід від одного рівня до іншого, більш складного і якісно відмінного. З огляду на логіку дослідження доцільно виокремлювати три рівні сформованості інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії: *низький, середній, високий*.

Результати дослідження доводять, що *низький рівень мотиваційно-ціннісного критерію* формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії засвідчує слабку орієнтацію й нерозуміння значення інтерпретаційної компетентності; *середній рівень* – обмежене уявлення про можливі результати інтерпретаційної компетентності в сценічно-виконавській діяльності; *високий рівень* передбачає зацікавленість і розуміння сутності формування інтерпретаційної компетентності, високий рівень уявлення про можливі результати формування інтерпретаційної компетентності в сценічно-виконавській діяльності, стійке бажання професійного зростання й підвищення професійно-виконавської майстерності.

Низький рівень когнітивного критерію формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії засвідчує слабку орієнтацію в цілях і завданнях інтерпретаційної компетентності; *середній рівень* – неповну орієнтацію в цілях і завданнях інтерпретаційної компетентності, наявність частково систематизованих інтерпретаційно важливих знань, умінь і навичок; *високий рівень* передбачає повну обізнаність із методами та прийомами інтерпретаційної роботи в репетиційній та сценічно-виконавській діяльності.

Низький рівень творчо-імпровізаційного критерію формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії зумовлений недостатньо сформованими творчо-імпровізаційними навичками; *середній рівень* – певним досвідом використання інтерпретаційної компетентності в творчо-імпровізаційній діяльності; *високому рівню* притаманні стійкий інтерес та готовність відповідати за результати творчо-імпровізаційної діяльності.

Низький рівень операційно-діяльнісного критерію формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії характеризується недостатньо розвиненими інтерпретаційними вміннями й

навичками, неточністю виконання інтерпретаційних дій; *середньому рівню* властиве фрагментарне виявлення самостійності та ініціативи в інтерпретації хореографічної композиції; *високий рівень* передбачає ініціативність та креативність інтерпретації хореографічної композиції; адекватність самооцінки рівня інтерпретаційної компетентності.

Висновки з дослідження й перспективи подальших розробок. Отже, окреслені в дослідженні критерії, показники та рівні дозволять комплексно оцінити сформованість інтерпретаційної компетентності, уможливають визначення стану та динаміки формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії. Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути пов'язані з розробкою та впровадженням педагогічних умов, спрямованих на підвищення ефективності формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Ильин Е. П. – СПб. : Питер, 2009. – 444 с.
2. Куценко С. В. Позитивна мотивація майбутнього вчителя хореографії в процесі формування його творчого потенціалу засобами народно-сценічного танцю / С. В. Куценко // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ, 2013. – Вип. 76. С. 106-113.
3. Пархоменко О. М. Структура і зміст балетмейстерських умінь педагогів-хореографів / О. М. Пархоменко // Проблеми мистецької освіти : збірник науково-методичних статей / відп. ред. О. Я. Ростовський. – Вип. 9. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – 259 с.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник / Сисоєва С. О. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
5. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред.-упоряд. А. В. Семенова. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.
6. Ткачук І. О. Сутність і структура феномену «Інтерпретаційна компетентність студентів педагогічного коледжу» / І. О. Ткачук // збірник наукових праць / Криворізький державний педагогічний університет – Кривий Ріг: [б.в.], 2014. Вип. 41 – С. 321–325.

REFERENCES

1. Pyin, E. P. (2009). *Psychology of creativity, creativity, odarennosty*. [Psychology of creativity,

creativity, giftedness]. Peter.

2. Kutsenko, S. V. (2013). *Pozytyvna motyvatsiya maybutn'oho vchytelya khoreohrafiyi v protsesi formuvannya yoho tvorchoho potentsialu zasobamy narodno-stsenichnoho tantsyu*. [Positive motivation of the future choreography teacher in the process of forming his creative potential by means of folk-dance]. Kyiv.

3. Parkhomenko, O. M. (2015). *Struktura i zmist baletmeysters'kykh umin' pedahohiv-khoreohrafiiv*. [Structure and content of ballet master's skills of choreographers]. Nizhin.

4. Sysoeva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoyi tvorchosti*. [Fundamentals of pedagogical creativity]. Kyiv.

5. *Slovyk-dovidnyk z profesynoyi pedahohiky*. (2006). [Vocabulary reference book for professional pedagogy]. Odessa.

6. Tkachuk, I. O. (2014). *Sutnist' i struktura fenomenu «Interpretatsiyna kompetentnist' studentiv pedahohichnoho koledzhu»*. [The essence and structure of the phenomenon «Interpretive competence of students of the pedagogical college»]. Kryvyi Rih.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТВЕРДОХЛІБ Сергій Сергійович – аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TVERDOHLIB Sergey Serhiyovych – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Management of Education of Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: formation of interpretive competence of future choreography teachers.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2019 р.

УДК: 784.071.2-027.561:159.942]:378

DOI:10.36550/2415-7988-2019-1-185-220-224

ШПИРКА Аліна Олегівна –

аспірант кафедри теорії та методики музичного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1415-0504>

e-mail: alinabandura92@gmail.com

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTI ЕМОЦІЙНОЇ ВИРАЗНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВОКАЛІСТА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним з основних завдань Національної стратегії розвитку освіти, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, є створення умов для формування покоління, яке здатне навчатися протягом життя, примножувати та накопичувати культурні цінності громадянського суспільства. Сучасне музичне мистецтво України є рушійною силою для гуманізації суспільства та його культурного розвитку. Саме ця галузь формує активну наукову думку щодо пошуку нових шляхів підготовки фахівців високого рівня в закладах вищої освіти.

Вокальне мистецтво виступає потужним активатором формування високих моральних якостей особистості. Тому підготовка вокалістів у закладах вищої освіти потребує введення ефективних методик для успішної фахової підготовки випускників. У нашому дослідженні ми досліджуємо проблему формування емоційної виразності майбутнього вокаліста, окреслюємо її

особливості та можливості, вважаючи її вагомим складовим фахового становлення вокалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Емоційну сферу в музичному мистецтві та вокальному виконавстві у своїх працях розглядають такі науковці, як Л. Гринь, М. Микіша, А. Зарицька, А. Зарицький. Емоційну виразність вокалістів вони визначають як результат сформованості умінь та навичок вокалістів, що впливає на результат їх сценічного виступу, та пов'язують її розвиток з досвідом сценічного виконавства. Дослідженням творчого розвитку та вокально-педагогічної творчості особистості в процесі музично-виконавської діяльності займаються науковці І. Івасин, В. Доронюк. Виконавська та сценічна майстерність вокалістів висвітлена в працях К. Чумакової, Т. Ткаченко. У працях дослідників В. Аванесова, В. Беспалько, О. Матвєєвої, Н. Менчинської, Г. Панченко, А. Усової, Чжу Цзюньцяо та ін. обґрунтовані наукові підходи щодо розробки системи